

Tämä ohje korvaa 27.9.2017 (NS/1500/06.00.00.00.01/2017) annetun ohjeen.

Yleinen järjestys ja ohjeet koskien potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamista (mielenterveyslain 4a-luku, 14.12.1990/1116)

Sairaalan yleinen järjestys

Sairaala-alue on määritelty kartassa, josta ilmenee myös potilaiden vaapakävelyyn tarkoitettu alue. Sairaalan yleisen järjestyksen turvaamisen vuoksi on päihdyttävien aineiden hallussapito ja käyttö sairaala-alueella kielletty. Samoin on pääsääntöisesti kiellettyä potilaiden tuoda sairaalaan omia lääkkeitä, televisioita ja soittimia ellei asiasta erikseen muuta sovita. Potilas ei myöskään saa tuoda sairaalaan suurikokoisia esineitä kuten huonekaluja, koska niiden säilyttäminen sairaalassa on mahdotonta. Henkilökohtaisen sairaalaan tuotavan omaisuuden määrän tulee muutoinkin olla kohtuullinen, koska sairaalan varastotilat ovat rajalliset eikä niissä säilytettävien tavaroiden vaurioitumisesta kosteuden ja lämpötilan vaihtelujen takia voida vastata. Potilas ei myöskään voi tuoda sairaalaan ja pitää osastolla hallussaan helposti rikkoontuvia tai itsensä tai toisten vahingoittamiseen sopivia esineitä (esim. CD-levyt), mistä seikoista kuitenkin tarkemmin kunkin osaston säännöissä todetaan. Mikäli potilas yrittää tuoda sairaalaan sääntöjen vastaisia tavaroita, hänet ohjataan toimittamaan omaisuus sairaalan ulkopuolelle, hävittämään se tai antamaan se sairaalan tallettavaksi. Ellei yhteisymmärrykseen päästä, voi ylilääkäri tehdä valituskelpoisen haltuunottopäätöksen. Henkilöiden kuvaaminen sairaalassa ilman heidän lupaansa voi täyttää rikoksen tunnusmerkistön (salakatselu), minkä vuoksi (rikoksen tunnusmerkistön täyttävä) kuvaaminen ei ole sallittua.

Potilaiden kohtelu

Potilaiden kohtelusta on annettu julkilausuma 2.6.2010 ja 18.3.2019 toimintaohje havaittaessa potilaan huonoa tai epäasiallista kohtelua. Molemmat ovat voimassa.

Itsemääräämisoikeuden rajoittaminen

Potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta säädetään mielenterveyslain 4a-luvussa. Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut asetuksen potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamista koskevasta valvonnasta 28.5.2002 (D:12/02/2002). Asetuksessa on säädetty ilmoituksesta eristämisestä ja sitomisesta sekä itsemääräämisoikeuden rajoituksista pidettävästä luettelosta. Päätöksiin yhteydenpidon rajoittamisesta ja omaisuuden haltuunotosta käytetään STM:n lomaketta.

Mielenterveyslaissa määriteltyjä perusoikeuksien rajoituksia tai niihin liittyviä pakkotoimia ei saa käyttää rangaistuksena tai kurinpidollisena keinona. Sovellettaessa pakkotoimia edellytetään lievimmän puuttumisen periaatetta eli valitaan se toimenpide, joka vähiten rajoittaa potilaan itsemääräämisoikeutta. Toimenpiteiden tulee olla kohtuullisissa ja järkevissä suhteissa tavoiteltavaan tulokseen. Hyvän hoidon ja tutkimuksen periaatteita noudatetaan, potilasta kohdellaan ihmisarvoa loukkaamatta ja hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan, hänen äidinkieltään, kulttuurinsa ja yksilölliset tarpeensa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon lain potilaan asemasta ja oikeuksista tarkoittamalla tavalla. Hoitosuunnitelman si-

sältöön on kiinnitettävä erityistä huomiota, varsinkin potilaan omien näkemysten kirjaamiseen sinne ja erityisesti silloin esitettyjen näkemysten, jolloin potilas on ollut suhteellisen hyvässä psyykkisessä kunnossa. Potilaslaissa, STM:n asetuksessa 298/2009 sekä sairaalan johtajan ohjeessa 3.7.2009 on ohjeisto potilasasiakirjojen laatimisesta. Potilasasiakirjoihin on tehtävä erillinen merkintä silloin, kun potilaan itsemääräämisoikeutta rajoitetaan. Merkinnästä on käytävä ilmi toimenpiteen syy, luonne, kesto, arvio sen vaikutuksesta potilaan hoitoon sekä toimenpiteen määränneen lääkärin ja suorittajien nimet. Mielenterveyslain 22 k §:n ja STM:n asetuksen 28.5.2002 mukaisesti rajoituksista pidetään erillistä luetteloa, joka STM:n mukaan on tarkoitettu ensisijaisesti palvelemaan sairaalan omavalvontaa pakkotoimenpiteiden käytön, kohdentumisen ja tarpeellisuuden arvioinnissa. Luetteloon tehty merkintä ei poista velvollisuutta tehdä merkintä myös potilasasiakirjoihin.

Kameravalvonta

Potilaan hoidon ja turvallisuuden tehostamiseksi on sairaalaan asennettu kuvaa (ei ääntä) rekisteröiviä, tallentamattomia valvontakameroita ulkoeteisiin, porraskäytäviin, osastojen käytäville, tutkimushuoneisiin ja eristys huoneisiin sekä joillekin ulkoilupihoilte.

Potilaiden valvonta perustuu ensisijaisesti henkilökohtaiseen kontaktiin hoitajan kanssa. Kameravalvonta tukee ja täydentää potilaiden seurantaa mm. yöaikana tai hätätilanteissa.

Kameravalvontaa käytetään myös varmistamaan vuorovaikutustapahtuman turvallisuutta esimerkiksi mielentilatutkimuksessa olevaa potilasta tutkittaessa.

Kameravalvonta ei korvaa eristetyn potilaan luona käyntejä. Eristyspotilaita on käytävä katsomassa lääkärin määräyksen mukaisesti, ja käynnistä on tehtävä merkintä potilaskertomukseen. Myös kameravalvonnan perusteella tehdyt huomiot on kirjattava.

Osastolle tulevia uusia potilaita on informoitava käytössä olevasta kameravalvontajärjestelmästä.

Valvontamonitorit on sijoitettava siten, ettei asiaankuulumattomilla (muut potilaat, vieraat) ole mahdollisuutta niitä katsella.

Osaston tilojen tarkastaminen

Potilaiden käytössä olevat tilat ja hallussa oleva omaisuus saadaan tarkastaa, kun on perusteltua syytä epäillä, että potilailla on hallussaan tai osaston tiloihin on kätkeytynä päihkeitä, huumausaineiden käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä, muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta vaarantavia, sekä hoitoa tai yleistä järjestystä vakavasti haittaavia aineita tai esineitä. Tilojen tarkastamisesta päättää vastuunalainen lääkäri. Yksittäisen potilaan ja hänen tavaroidensa tarkastamisesta päättää lääkäri erikseen tapauskohtaisesti.

1. Tilojen tarkastaminen aloitetaan tehtävänjaolla osaston kansliassa. **Toimintaa johtaa osastosta vastaava hoitaja** koko tarkastamisen ajan. Hän selvittää mistä on kysymys ja mitä asiaankuulumatonta etsitään tai epäillään löydettävän. Osastosta vastaava hoitaja selvittää toimintastrategian, jakaa tehtävät ja nimeää niille vastuuhenkilöt.

kilöt. Osastosta vastaava hoitaja ilmoittaa etukäteen tarkastusajan kohdasta lääkärille ja tekniselle huollolle, joiden apua joko tarvitaan välttämättä tai saatetaan yllättäen tarvita. Osatehtävien suorittajat raportoivat löydöksistä ja tehtävien suorittamisesta osastosta vastaavalle hoitajalle.

Mahdollisista haltuunotettavista tavaroista tehdään haltuunotto päätös.

2. Ikkunat suljetaan ja tarkastetaan niiden alusta ulkopuolelta.
3. **Potilaat ohjataan omiin huoneisiinsa.** Tahdonvastainen potilaan huoneeseen ohjaaminen edellyttää lääkärin päätöksen.
4. Ensimmäiseksi **tutkitaan osaston yleiset tilat** niin tarkkaan kuin se on mahdollista.
5. **Potilashuoneissa suoritetaan perusteellinen tarkastus** vähintään kahden hoitajan läsnä ollessa. Potilas on mahdollisuuksien mukaan läsnä tarkastuksessa. Tarkastus suoritetaan **huone kerrallaan. Henkilöntarkastuksen tai -katsastuksen** aiheellisuudesta ja suorittamisesta päättää vastuunalainen lääkäri ja suorittamisesta on tehtävä merkintä potilasasiakirjoihin ja rajoiterekisteriin.

MTL 22 a §

"Potilaalla tarkoitetaan tässä luvussa edellä 2–4 luvuissa säädetyllä tavalla tarkkailuun otettua taikka tutkimukseen tai hoitoon määrättyä henkilöä.

Potilaan itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saa tämän luvun säännösten nojalla rajoittaa vain siinä määrin kuin sairauden hoito, hänen turvallisuutensa tai toisen henkilön turvallisuus taikka muun tässä luvussa säädetyn edun turvaaminen välttämättä vaatii. Toimenpiteet on suoritettava mahdollisimman turvallisesti ja potilaan ihmisarvoa kunnioittaen. Itsemääräämisoikeuden rajoitusta valittaessa ja mitoitettaessa on erityistä huomiota kiinnitettävä potilaan sairaalassa olon perusteeseen.

Tutkimukseen 3 tai 4 luvun mukaisesti määrätyn itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saa rajoittaa tässä luvussa säädetyn edellytyksin, vaikka häntä ei olisi otettu tarkkailuun tai määrätty hoitoon. Hänelle saadaan kuitenkin antaa 22 b ja 22 c §:ssä tarkoitettua hoitoa hänen tahdostaan riippumatta vain, jos se on hänen henkeään tai terveyttään uhkaavan vaaran torjumiseksi välttämätöntä."

Potilaan itsemääräämisoikeutta (perusoikeuksia) saa rajoittaa, jos hän on hoidettavana tahdostaan riippumatta. Kyseessä on laissa tarkoitettu rajoitus, kun se toteutetaan potilaan tahdon vastaisesti. Kuitenkin henkilöntarkastus ja –katsastus ovat aina pakkotoimia. Pitkävaikutteista antipsykootista lääkettä saa antaa tahdon vastaisesti ainoastaan hoitoon määrätylle potilaalle. Kun henkilö on tuomioistuimen määräämässä mielentilatutkimuksessa, hänen psyykkistä tai ruumiillista sairauttaan voidaan hoitaa vastoin tahtoa vain silloin, kun se on välttämätöntä hänen henkeään tai terveyttään uhkaavan vaaran torjumiseksi.

MTL 22 b ja c §:t Tahdonvastainen psyykkisen ja ruumiillisen sairauden hoito

"Potilasta on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Hoitoa toteutettaessa on laadittava hoitosuunnitelma.

Potilaan psyykkisen sairauden hoidossa saadaan hänen tahdostaan riippumatta käyttää vain sellaisia lääketieteellisesti hyväksyttäviä tutkimus- ja hoitotoimenpiteitä, joiden suorittamatta jättäminen vakavasti vaarantaa hänen tai muiden terveyttä tai turvallisuutta. Psykokirurgisia tai muita potilaan koskemattomuuteen vakavasti tai peruuttamattomasti vaikuttavia hoitotoimenpiteitä voidaan tehdä vain täysikäisen potilaan kirjallisella suostumuksella, jollei kyse ole potilaan henkeä uhkaavan vaaran torjumiseksi välttämättömästä toimenpiteestä.

Potilaan tahdosta riippumatta suoritettavista hoito- ja tutkimustoimenpiteistä päättää häntä hoitava lääkäri. Hoitava lääkäri päättää myös potilaan kiinnipitämisestä tai sitomisesta hoitotoimenpiteen ajaksi taikka muusta näihin rinnastettavasta hoidon suorittamisen kannalta välttämättömästä lyhytaikaisesta rajoitustoimenpiteestä.

Potilaalla on oikeus ruumiillisen sairautensa hoitoon siten kuin potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 3 §:ssä säädetään. Sairautta on hoidettava yhteisymmärryksessä potilaan kanssa siten kuin mainitun lain 6–9 §:ssä säädetään.

Jos potilas, joka ei kykene päättämään hoidostaan, vastustaa ruumiillisen sairautensa hoitoa, hoitoa saa antaa vain, jos se on tarpeen potilaan henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Hoidosta päättää potilasta hoitava lääkäri, joka saa myös päättää muista hoidon suorittamisen kannalta välttämättömistä lyhytaikaisista rajoitustoimenpiteistä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettua hoitoa voidaan antaa myös muussa kuin psykiatrista hoitoa antavassa terveydenhuollon toimintayksikössä. Tällöin hoidosta ja sen suorittamisen kannalta välttämättömistä lyhytaikaisista rajoitustoimenpiteistä päättää potilaan hoidosta tässä yksikössä vastaava lääkäri, jonka tulee toimia yhteistyössä potilasta psykiatrista hoitoa antavassa yksikössä hoitavan lääkärin kanssa.”

Potilasta on aina mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Myös ollessaan psykiatrisessa hoidossa tahdostaan riippumatta, potilas todennäköisesti voi ottaa kantaa yksittäisiin hoitotoimenpiteisiin; mikäli hän on kykenevä asianmukaiseen kannanottoon, hänen itsemääräämisoikeuttaan on kunnioitettava ja kaikki kieltäytymislanteet on arvioitava erillisinä.

Tahdonvastaisen tutkimus- tai hoitotoimenpiteen suorittamiseksi käytetyt voimakeinot ja pakkotoimenpiteet merkitään potilasasiakirjoihin. Rajoiterekisteriin merkitään tahdonvastaisesti toteutetut hoito- ja tutkimustoimenpiteet, ei kuitenkaan esim. sitomisen tai eristämisen mahdollistamiseksi tehtyjä ns. alisteisia toimenpiteitä. Rajoiterekisteriin sen sijaan merkitään kaikki erilliset hoitotoimenpiteet myös silloin, kun potilas on eristettynä. Psykkisen sairauden hoito tahdosta riippumatta (mtl 22 b §) merkitään seuraavasti: 110 a) lääkkeen anto 110 b) sähköhoito 110 c) muut tutkimus- tai hoitotoimenpide (kuvaillaan sanallisesti). Ruumiillisen sairauden hoito, jota potilas vastustaa (mtl 22 c §) 120 a) lääkkeen anto 120 b) muu tutkimus- tai hoitotoimenpide. Erittäin poikkeuksellisen voi tulla kysymykseen myös hengenvaarallisen ylensyönnin rajoittaminen, jonka perustelu on arvioitava sisätautilääkärin ja psykiatrin yhteistyönä. Sukupuoliviettiin vaikuttavia hormonihoidoja ei saa missään tilanteessa käyttää vastoin potilaan tahtoa.

MTL 22 d § Liikkumisen rajoittaminen

”Potilasta saadaan kieltää poistumasta sairaalan alueelta tai tietyn hoitoyksikön tiloista. Jos potilas poistuu sairaalasta ilman lupaa tai luvan saatuaan jää palaamatta sinne, hänet voidaan noutaa sairaalaan.

Potilaan poistumisen estämiseksi tai hänen siirtämiseksi saa toimintayksikön hoitohenkilökunta käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Potilaan liikkumisvapauden rajoittamisesta hoitoyksikössä päättää häntä hoitava lääkäri.

Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon potilaan sairaalassa olon syy, hänen poistumisestaan aiheutuva vaara hänen tai muiden terveydelle tai turvallisuudelle, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain [\(39/1889\) 4 luvun 6 §:n 3 momentissa](#) ja 7 §:ssä. [\(13.6.2003/532\)](#)"

Tahdosta riippumattomaan sairaalahoitoon tai –tutkimukseen määrätyn henkilön on yleensä pysyttävä sairaala-alueella, ellei lääkäri ole antanut lupaa poistumiseen. Jokainen potilas on sijoitettuna jollekin osastolle. Osastoilla on yleisluontoisia hoitoyhteisöllisiä sääntöjä, joihin potilas perehdytetään hänen siirtyessään ao. osastolle. Näihin sääntöihin sisältyy yleisluontoisia ohjeita siitä, missä ja milloin liikutaan ja oleskellaan (esim. ruokailuun saapuminen). Näiden sääntöjen puitteissa tapahtuva rajoittaminen ei ole laissa tarkoitettua liikkumisvapauden rajoittamista. Kaikissa epäselvissä tilanteissa tehdään yksilöllinen rajoittamispäätös, mikäli lääkäri katsoo rajoittamisen aiheelliseksi.

Tämä on potilasasiakirjoihin merkittävää rajoittamista, josta tehdään rajoiterekisterimerkintä koodille 200. Potilaan liikkumisluvista päättää lääkäri. Lääkäri kirjaa potilasasiakirjoihin perusteet ratkaisulleen.

Hoitohenkilökunta saa pitää potilasta kiinni estääkseen tätä poistumasta sairaalasta ja lääkärin määräämistä tutkimus- ja hoitotilanteista, mikäli lääkäri on arvioinut potilaan poistumisesta aiheutuvan vaaraa potilaan tai muiden terveydelle tai turvallisuudelle.

Hoitaja ei saa pidellä kiinni pitelemistä vastustavaa potilasta sairaala-alueen ulkopuolella. Hoitaja ei myöskään saa ottaa kiinni sairaala-alueen ulkopuolella pakenemaan pyrkivää potilasta. Hätävarjelua (puolustautuminen oikeudetonta hyökkäystä vastaan) ja pakkotilaa (pakottava vaara, joka aiheutuu muusta kuin oikeudettomasta hyökkäyksestä) koskevat väittämät arvioidaan jälkikäteen.

Itsemurhaa yrittävän potilaan toiminnan estäminen alueen ulkopuolellakin on linjassa hoitajan eettisen ohjeiston kanssa ja siten oikein tehty.

Luvatta poistunut tai poistumisluvan saatuaan palaamatta jäänyt potilas voidaan noutaa sairaalaan. Poliisilta voidaan pyytää virka-apua. Noutamisen tarpeellisuudesta, menettelytavasta ja virka-apupyynnön tekemisestä poliisille päättää lääkäri potilas- ja tilannekohtaisesti. Hoitaja ei saa käyttää voimakeinoja sairaala-alueen ulkopuolella. Tämä koskee myös hoitamista toisessa sairaalassa, koska tämän sairaalan hoitajien toimivalta rajautuu sairaala-alueelle.

Voimakeinojen käyttö on kielletty hoitajilta myös kuljettaessa potilasta sairaala-alueen ulkopuolella. Tämä koskee sekä terveydenhuollon yksiköstä toiseen siirtoa että muuta kuljettamista. Näin ollen poliisin virka-avun pyytämisestä on päätettävä etukäteen matkaa suunniteltaessa. Lääkäri kirjaa arviointinsa potilasasiakirjaan. Saattamisesta oikeudenkäyntiin (tmv) on

lääkärin neuvoteltava turvallisuuspäällikön tai tämän estyneenä ollessa potilaan tutkimuksesta vastaavan ylilääkärin kanssa.

Potilaan hoitoon ja kuntoutukseen kuuluu edelleen hänen saattamisensa sairaala-alueen ulkopuolella, vaikka sairaalan henkilökunta ei ole oikeutettu voimakeinojen käyttämiseen hänen palauttamisekseen sairaalaan. Saattamistehtävissä olevalla hoitohenkilökunnalla on oltava asianmukainen tehtävä- tai matkamääräys, jolla voi osoittaa virkatehtävässä toimimisen.

MTL 22 e Erityiset rajoitukset

"Potilas saadaan vastoin tahtoaan eristää muista potilaista:

- 1. jos hän käyttäytymisensä tai uhkauksensa perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita,*
- 2. jos hän käyttäytymisellään vakavasti vaikeuttaa muiden potilaiden hoitoa tai vakavasti vaarantaa omaa turvallisuuttaan tai todennäköisesti vahingoittaa omaisuutta merkittävästi, taikka*
- 3. jos potilaan eristäminen on välttämätöntä muusta erittäin painavasta hoidollisesta syystä.*

Eristetylle potilaalle on annettava soveltuva vaatetus.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa hoitohenkilökuntaan kuuluva saa käyttää potilaan kiinnipitämiseen tämän eristämiseksi välttämättömiä voimakeinoja. Asiasta on välittömästi ilmoitettava potilasta hoitavalle lääkärille.

Potilasta voidaan pitää kiinni muissakin kuin 1 momentin 1 ja 2 kohdassa mainituissa tilanteissa, jos se hoidollisista syistä on välttämätöntä.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa potilas saadaan myös sitoa vyöllä tai muulla vastaavalla tavalla, jolleivät muut toimenpiteet ole riittäviä.

Potilaan eristämisestä ja sitomisesta päättää potilasta hoitava lääkäri suorittamansa tutkimuksen perusteella. Kiireellisissä tapauksissa hoitohenkilökuntaan kuuluva saa väliaikaisesti eristää tai sitoa potilaan, minkä jälkeen asiasta on välittömästi ilmoitettava lääkärille.

HUOM!

Erityisiä rajoituksia ei saa käyttää rangaistuksena tai kurinpidollisena keinona. Erityisiä rajoituksia tulee välttää käyttämällä ensisijaisesti mm. vierihoidtoa muiden seurassa. Hoitotyötä tulee kehittää yhteistoiminnassa lääkäreiden kanssa siten, että eristämisen sijaan potilaita hoidetaan mahdollisuuksien mukaan ensisijaisesti "open area seclusion" -periaatteen mukaisesti yhtä huonetta laajemmassa oleskelutilassa, esimerkiksi osaston päiväsalissa. Tämän periaatteen mukainen hoitotoiminta priorisoidaan hoitohenkilöstön tehtävissä ja voimavarojen käytössä.

Erityiset rajoitukset eli eristäminen ja sitominen ilmoitetaan kahden viikon välein asetuksen mukaisella kaavakkeella aluehallintovirastolle. Rajoitukset kuvataan myös tähän luetteloon koodeilla 400 (eristäminen) ja 500 (sitominen lepositeisiin). Rajoituksen perusteena käytetään lain mukaista termistöä: vaarallisuus muille, vaarallisuus itselle tai muu hoidollinen syy. Rajoituksen määrääjäksi merkitään rajoituksen aloittanut lääkäri.

Rajoiterekisteriin merkitään hoidollinen kiinnipitäminen (koodi 300) silloin, kun kiinnipitämisellä korvataan esim. lepositeiden käyttö. Potilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen saa puuttua ainoastaan hoidollisesta syys-

tä sekä potilaan tai muiden potilaiden suojelemiseksi. Kiinnittäminen samoin kuin eristäminen ja sitominen on lopetettava heti, kun toimenpiteen jatkaminen ei ole enää välttämätöntä. Rajoiterekisteriin merkitään myös sellainen väliaikainen kiinnittäminen, eristäminen tai sitominen, joka on tapahtunut kiireellisesti hoitohenkilökunnan päätöksellä ja jonka lääkäri potilaan tutkittuaan lopettaa. Kun lääkäri tekee päätöksen hoitohenkilökunnan kiireellisenä aloittamasta erityisestä rajoituksesta, kyseessä ei ole uusi päätös, vaan rajoiterekisterin tietoja täydennetään lääkärin osalta.

Sidotulle ja muista potilaista eristetyille potilaalle määrätään vastuuhoitaja, josta menettelystä johtava ylihoitaja on antanut ohjeen. Vastuuhoitajan ja potilaan välistä kuulo- ja näköyhteyttä ei saa korvata teknisin välinein.

Erityisistä rajoituksista ilmoitetaan laissa säädetyllä tavalla potilaan edunvalvojalle. Mikäli potilaalla ei ole edunvalvojaa, arvioi hoidosta vastaava lääkäri/ylilääkäri edunvalvonnan tarpeellisuuden (holhouslaki) ja sen todetuun tekee ylilääkäreiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistoimintaohjeen mukaisesti esityksen holhousviranomaiselle edunvalvonnan järjestämiseksi.

Ohjeet eristämisestä ja sitomisesta

Potilaan itsemääräämisoikeutta saa rajoittaa ja häneen kohdistaa pakkoa vain siinä määrin kuin sairauden hoito tai hänen turvallisuutensa tai toisen henkilön turvallisuus välttämättä vaatii.

Eristämisellä tarkoitetaan potilaan sulkemista omaan huoneeseensa tai muuhun lukittuun huoneeseen. Potilas saadaan vastoin tahtoaan eristää muista potilaista:

- Jos hän käyttäytymisensä tai uhkauksensa perusteella vahingoittaisi todennäköisesti itseään tai muita.
- Jos hän käyttäytymisellään vakavasti vaikeuttaa muiden potilaiden hoitoa tai vakavasti vaarantaa omaa turvallisuuttaan tai todennäköisesti vahingoittaa omaisuutta merkittävästi.
- Jos potilaan eristäminen on välttämätöntä muusta erittäin painavasta hoidollisesta syystä (esim. osaston tavanomaiset ärsykkeet tai vuorovaikutustilanteet pahentavat potilaan sairautta).

Sitomisella tarkoitetaan lepositeisiin asettamista, jossa potilas sidotaan vyöllä tai hihnoilla. Potilas saadaan sitoa vain, mikäli hän käyttäytymisensä tai uhkauksensa perusteella vahingoittaisi todennäköisesti itseään tai muita JA muut toimenpiteet (eristäminen, kiinnittäminen) eivät ole riittäviä.

Päätöksenteko

Eristämis- ja sitomistoimenpiteestä **päätää lääkäri** tutkittuaan potilaan. Mikäli toimenpiteeseen täytyy ryhtyä kiireellisesti, asiasta päätää **vastava hoitaja**, jolta vastuu siirtyy vastuunalaiselle lääkärille heti, kun lääkäri on saanut asiasta tiedon. Asia on ilmoitettava lääkärille heti. Hoitohenkilökunta saa eristämisen tai sitomisen suorittaakseen käyttää tarpeen mukaan voimakeinoja kiinnittämistä ja kantamista. **Lääkäri on velvollinen tulemaan mahdollisimman pian tutkimaan potilaan henkilökohtaisesti.** Hoitohenkilökunta ei saa riisua/riisuttaa potilaan vaatteita ennen kuin lääkäri on paikalla, vaikka joutuisi kiireellisessä tilanteessa ryhtymään ra-

joittamistoimenpiteisiin. Lääkäri päättää eristettävän potilaan vaateuksesta tutkittuaan potilaan. Eristetyn potilaan vaateuksen tulee olla turvallinen ja ihmisarvoa loukkaamaton. Alusvaatteissa eristäminen ei saa olla pääsääntö. Potilasta ei saa eristää alastomana. Mikäli minkään vaateuksen käyttö ei olisi turvallista eikä itsetuhoinen käytös ole estettävissä/hallittavissa hoitohenkilökunnan huolenpidolla, päättää vaateuksen pois ottamisesta lääkäri. Eristämisen ja sitomisen lopettamisesta päättää lääkäri. Eristäminen ja sitominen lopetetaan viivytyksettä tarpeen ja perusteiden väistyttyä. Mikäli hoitohenkilöstöön kuuluva arvioi potilaan eristämisen tai sitomisen jatkamisen käyneen tarpeettomaksi, hänen on välittömästi ilmoitettava asiaa lääkärille.

Toteutus

Eristämis- ja sitomistoimenpiteen turvallinen suorittaminen varmistetaan varaamalla siihen **riittävästi henkilökuntaa**. Hoitohenkilökunnan työturvallisuuden varmistamiseksi tilataan tarvittaessa **vartijatyövoimaa**. Potilaan rajoittamiseen voidaan pyytää **apua poliisilta**. Jos potilaan turvallisuutta ei riittävässä määrin voida taata pelkästään eristämistoimenpitein, voidaan käyttää lisäksi lepositeitä.

Seuranta

Lepositeissä olevaa potilasta on aina välittömästi valvottava (vierihoito). Muutoin lepositeissä olevan potilaan tilaa on seurattava niin kuin lääkäri on kulloinkin yksilöllisesti määrännyt. **Alaikäistä eristettyä potilasta on myös aina välittömästi valvottava.** Väliön valvonta tarkoittaa hoitajan olemista jatkuvassa näkö- ja kuuloyhteydessä potilaaseen. Leposidehoidossa olevan potilaan vastuuhoidajalla ei saa olla muita tehtäviä.

Eristämisen ja leposidevalvonnan aikana on potilaan turvallisuudesta ja hyvinvoinnista huolehdittava hyvin. Osaston vastuuhoidtaja määrää eristetyille ja sidotulle potilaalle vastuuhoidtajan. Vuoroa voidaan osaston vastuuhoidtajan määräyksestä vaihtaa, mutta vastuuhoidtaja on oltava jatkuvasti määrättyinä. Potilaan vastuuhoidtaja huolehtii siitä, että potilas saa riittävän hoidon ja huolenpidon ja erityisesti mahdollisuuden keskustella hoitohenkilökunnan kanssa.

Potilaan tilaa seurataan riittävän usein, kuitenkin vähintään siten kuin lääkäri on eristämis- ja sitomispäätöksen yhteydessä yksilöllisesti määrännyt. Kun potilas kutsuu henkilökuntaa soittamalla, koputtamalla tai muulla merkillä, hänen luokseen mennään välittömästi.

Lääkäri tarkastaa eristetyn potilaan harkintansa mukaan, kuitenkin vähintään kaksi kertaa vuorokaudessa ja lepositeissä olevan potilaan vähintään kolme kertaa vuorokaudessa. Eristetyn potilaan tila on tarkastettava uudelleen 12 tunnin kuluessa eristämisen alkamisesta. Lepositeissä olevan potilaan tila on tarkastettava uudelleen 8 tunnin kuluessa sitomisen alkamisesta. Kuitenkin mikäli eristämistä tai sitomista edellyttävä potilaan tila osoittautuu pitkäkestoiseksi ja eristämisen tai sitomisen peruste olevan pitkäaikaisesti sama ja eristämisen tai sitomisen seurannan edellä mainitusta tiheydestä ei voi katsoa olevan vastaavaa hyötyä potilaalle tai se ei ole tarkoituksenmukaista potilaan hoitoa edistävänä menettelynä, voi potilaan hoidosta vastaava ylilääkäri päättää potilaskohtaisesti, että lääkäri tarkastaa eristetyn potilaan vähintään kerran ja sidotun potilaan vähintään kaksi kertaa vuorokaudessa. Lääkäri tarkastaa eristetyn potilaan pääsääntöisesti kahdesti vuorokaudessa ja sidotun kolmesti vuorokaudessa. Harvempi lääkärin arvio ja päätös riittää hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa ja ylilääkäri päättää niistä perustellen

ratkaisunsa potilasasiakirjoihin. Lääkärin tarkastustapaamiset ajoitetaan mahdollisimman tasaisesti vuorokauden ajalle, ellei potilaan tilasta muuta johdu tai esimerkiksi päivystysaikana ole mahdotonta ajallisesti näin tasaisesti toteuttaa. Vastuunalainen lääkäri tiedottaa poistuessaan sairaalasta esim. virka-ajan päättyessä tai päivystysvuoron vaihtuessa erityisrajoitukseen määräämistään potilaista vastuunalaiseksi jäävälle lääkärille.

Henkilökunnan turvallisuus eristettyä potilasta hoidettaessa/valvottaessa taataan hankkimalla tarvittaessa lisähenkilökuntaa ja/tai vartijapalvelua. Hoitaja ei saa mennä eristetyn potilaan huoneeseen yksin. Kaikki osastolla työvuorossa olevat hoitajat eivät saa samanaikaisesti mennä eristyshuoneeseen. Vartijat eivät osallistu potilaan hoitamiseen/hoitotoimenpiteisiin.

Käytännön huolenpito

Potilaan riittävästä nesteen ja ruuan saannista sekä virtsaamis- ja ulostamistarpeiden suorittamismahdollisuuksista ja puhtaudesta on huolehdittava. Ruoka viedään eristykseen tarjottimella toimintayksikössä sovitun käytännön mukaisesti. Ruokailuvälineet haetaan heti käytön jälkeen pois. Mikäli potilas on tupakoitsija, hän saa voitinsa ja tupakkalain sallissa tupakoida. Hoitaja antaa tupakan, sytyttää sen ja valvoo tupakoinnin. Tupakointi tapahtuu eristyshuoneen WC-suihkutiloissa, osaston tupakkahuoneessa tai ulkona. Useita eristettyjä potilaita ei samanaikaisesti viedä WC-suihkutiloihin. Hoitaja huolehtii, ettei tupakointi- ja tulentekovälineitä joudu eristyshuoneeseen. Potilaalle tarjotaan aktiivisesti nikotiinikorvaushoitoa ja vieroitushoitoa.

Eristetyllä potilaalla on oltava käytössään hälytyslaite, soittokello. Potilaan on päästävä tarpeen ilmaantuessa normaaliin WC-tilaan, paljuja ei käytetä. Jos palju tai muu vastaava tarvitaan potilaasta johtuvasta syystä (esimerkiksi vuodepotilaalle), sitä voidaan käyttää vain tilapäisesti eikä esimerkiksi henkilökunnan vähydestä johtuen. Eristyshuoneen puhtaudesta ja sopivasta lämpötilasta pidetään huolta. Tuuletuksen ja siivouksen ajaksi potilas siirretään tarvittaessa muihin tiloihin valvottavaksi. Hoitohenkilökunta varmistaa laitoshuoltajien turvallisen työskentelyn siirtämällä potilaan muualle siivousajaksi.

Eristetylle potilaalle annetaan kulloinkin yksilöllisesti arvioitu tarkoituksenmukainen, turvallinen varustus ja vaatetus. Pääsääntöisesti vaatetuksena on oloasu tmv. sisävaatetus, ei alusasut. Vaatteita eristäminen on erittäin poikkeuksellisissa tilanteissa mahdollista, mutta sitä on vältettävä esimerkiksi hoitohenkilökunnan läsnäoloa lisäämällä. Asiasta päättää lääkäri. Makuualustan tulee mahdollisuuksien mukaan olla pehmeä, riittävän turvallinen patja. Lisäksi eristykseen annetaan pehmeitä, turvallisia huonekaluja. Peittoja (ns. repijäntäkkejä) annetaan riittävästi lämmön ja intimitetin turvaamiseksi. Potilaalla on oikeus pitää eristettynä ollessaan itsellään lehtiä, kännykkää ja muita hänen oloaan helpottavia esineitä, jos hänen terveydentilansa sen sallii. Eristetyllä potilaalla on oikeus ulkoiluun hoitohenkilökunnan valvonnassa, mikäli siitä ei ole erityistä vaaraa potilaan terveydelle ja turvallisuudelle ja ulkoilu voidaan muutoinkin turvallisesti järjestää.

Eristämisestä ilmoittaminen

Yli 12 tuntia jatkuneesta potilaan eristämisestä ja yli kahdeksan tuntia jatkuneesta potilaan sitomisesta on viipymättä ilmoitettava potilaan edunval-

vojalle tai lailliselle edustajalle. Sihteeri tekee ilmoitukset lääkärin ohjeen mukaan.

Sihteeri toimittaa Itä-Suomen aluehallintovirastolle kahden viikon välein ilmoituksen potilaan eristämisestä ja sitomisesta sekä hoitajan ja lääkärin laatiman selvityksen potilaan tilasta.

MTL 22 g § Omaisuuden haltuunotto

"Jos potilaalla on hallussaan päihteitä tai huumausaineiden käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä taikka potilaan tai muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta vaarantavia aineita tai esineitä, ne saadaan ottaa toimintayksikön haltuun. Jos potilas sairautetilansa vuoksi todennäköisesti hävittäisi rahansa tai muut maksuvälineensä, ne saadaan ottaa toimintayksikön haltuun. Samoin saadaan ottaa haltuun muut hoitoa tai toimintayksikön yleistä järjestystä vakavasti haittaavat aineet ja esineet. Hoidon päätyttyä haltuun otettu omaisuus on palautettava potilaalle, jollei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetä.

Henkilökuntaan kuuluva saa ottaa 1 momentissa tarkoitetut aineet ja esineet toimintayksikön haltuun. Asiasta on viipymättä ilmoitettava ylilääkärille tai muulle vastaavalle lääkärille, jonka tulee ratkaista palautetaanko omaisuus potilaalle jo ennen hoidon päättymistä. Potilasasiakirjoihin tulee merkitä, mitä omaisuutta on otettu haltuun sekä haltuunoton syy."

Pääsääntöisesti potilaan kanssa sovitaan, mitä omaisuutta hänellä voi olla sairaalan osastolla hallussaan. Mikäli potilas suostuu sairaalaan tuomiensa tavaroiden säilyttämiseen sairaalan varastossa siltä osin kuin tavaroita ei voi olla hänen hallussaan osastolla, ei kyseessä ole laissa tarkoitettu pakotoimenpide. Potilaan tavarat luetteloidaan hänen läsnä ollessaan ja luettelon allekirjoittavat potilas ja kaksi henkilökuntaan kuuluvaa. Ennen allekirjoitusta luetteloon tulee myös merkitä potilaan suostuminen tavaroiden säilyttämiseen. Kun tavaroita luovutetaan potilaalle säilytyksestä, potilas kuittaa vastaanottaneensa luetteloon yksilöidyt tavarat, ja kaksi henkilökuntaan kuuluvaa todistaa asian allekirjoituksillaan.

Jos potilaalla on hallussaan päihteitä tai huumausaineiden käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä taikka potilaan tai muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta vaarantavia aineita tai esineitä, ne saadaan ottaa toimintayksikön haltuun. Jos potilas sairautetilansa vuoksi todennäköisesti hävittäisi rahansa tai muut maksuvälineensä, ne saadaan ottaa toimintayksikön haltuun. Samoin saadaan ottaa haltuun muut hoitoa tai toimintayksikön yleistä järjestystä vakavasti haittaavat aineet ja esineet. Hoidon päätyttyä haltuun otettu omaisuus on palautettava potilaalle, jollei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetä.

Henkilökuntaan kuuluva ottaa edellä tarkoitetut aineet ja esineet talteen. Asiasta on viipymättä ilmoitettava ylilääkärille tai muulle vastaavalle lääkärille, joka ratkaisee, palautetaanko omaisuus potilaalle jo ennen hoidon päättymistä ja onko aineiden tai esineiden vuoksi syytä ottaa yhteyttä poliisiin.

Jos potilas ei hyväksy omaisuutensa haltuunottoa edellä olevan mukaisesti, hänellä on oikeus saada siitä kirjallinen päätös valitusosoituksineen. Päätöksen omaisuuden haltuunotosta tekee tarvittaessa ylilääkäri STM:n kaavan mukaisesti. Haltuunotettu omaisuus yksilöidään ja päätös perustellaan kuvaamalla haltuunoton syy.

Päätöksestä ilmenee omaisuus, jota päätös koskee, omaisuuden haltuunottajaksi merkitään omaisuuden konkreettisesti vastaanottaneet hoitajat tai lääkäri, perustelut kirjaa ylilääkäri, joka antaa myös ohjeet potilaan kuulemisesta tai suorittaa sen itse. Päätöksessä ylilääkäri ottaa kantaa siihen, milloin omaisuus palautetaan potilaalle tai minkä muun lain säädöksiä omaisuuden palauttamisessa tai hävittämisessä noudatetaan. Päätös annetaan tiedoksi potilaalle sekä saantitodistuksin potilaan lailliselle edustajalle; mikäli potilas kieltäytyy allekirjoittamasta tiedoksiantoa, tiedoksi antamisen todistaa kaksi sairaalan henkilökuntaan kuuluvaa. Haltuunottopäätökseen merkitään valitusviranomainen, joka on Itä-Suomen hallinto-oikeus. Valitus voidaan sairaalassa toimittaa ao. osaston osastonhoitajalle, mikä päätökseen myös merkitään. Valituksen vastaanottaja merkitsee nimensä, virka-asemansa ja valituksen jättöajan päivämäärin ja kellonajoin lomakkeeseen.

Ylilääkäri päättää potilaalta tavatun alkoholipitoisen aineen käsittelystä (Alkoholilaki 60 §, 4. mom.) Hoitohenkilökunta hävittää potilaalta tavatun alkoholiuoman tai muun alkoholipitoisen aineen ylilääkäriin päätettyä asiasta. Hävittäminen tehdään todisteellisesti, asiakirjaan merkitään aika, paikka, hävittämistapa, hävittämisen suorittanut henkilö, todistaja sekä aineen laatu ja määrä (Asetus alkoholivalmisteista ja denaturoimisesta 1345/1994, 23 §). Potilaalta tavatun huumausaineen tai sellaiseksi epäillyn suhteen toimitaan ylilääkäriin määräyksen mukaisesti ilmoittamalla asiasta viipymättä poliisille. Aine luovutetaan poliisille (Huumausainelaki 8 §). Huumetta hallussapitäneen potilaan henkilötiedot annetaan poliisille vain, jos poliisi pyytää niitä ja epäilee henkilöä törkeästä huumausainerikoksesta. Sairaala ei saa hävittää huumausainetta. Mikäli ylilääkäri arvioi olevan esim. järjestyksellään mukaisia edellytyksiä ilmoittaa potilaalta tavatusta omaisuudesta poliisille, toimitaan ylilääkäriin ohjeen mukaan (teräaseet, Järjestyslaki 10 §).

Rajoiterekisteriin koodataan numerolla 600 omaisuuden haltuunotto tois- taiseksi kaikista päätöksen edellyttäneistä tapauksista, myös huumausainelain alaisista tehdään rajoiterekisterimerkintä. Potilasasiakirjoihin merkitään, mitä omaisuutta on otettu haltuun sekä haltuunoton syy. Haltuunotto- päätös tehdään aina, kun potilaan tahto jää epäselväksi tai jos tilanne on muista syistä tulkinnanvarainen.

Rahavaroistaan potilasta huolehtii pääsääntöisesti itse tai edunvalvojansa kanssa.

MTL 22 h § Potilaalle osoitetun kirjeen tai muun lähetyksen tarkastaminen

"Jos on perusteltua syytä epäillä, että potilaalla on hallussaan 22 g §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, saadaan hänen käytössään olevat tilat tai hänen hallussaan oleva omaisuus tarkastaa.

Jos on perusteltua syytä epäillä, että potilaalle osoitettu kirje tai muu lähetyks sisältää 22 g §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, saadaan lähetyksen sisältö tarkastaa kirjettä tai muuta luottamuksellista viestiä lukematta.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua tarkastamisesta päättää potilasta hoitava lääkäri. Potilaan omaisuus on tarkastettava kahden laitoksen henkilökuntaan kuuluvan henkilön läsnä ollessa, jollei erityisestä syystä muuta johdu. Potilaan kirjeen tai muun lähetyksen tarkastaminen on mahdollisuuksien mukaan tehtävä potilaan läsnä ollessa."

Potilaalle osoitettu kirje tai muu lähetys tarkastetaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että se sisältää päihteitä, huumausaineiden käyttöön soveltuvia välineitä, potilaan tai muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta vaarantavia tai toimintayksikön yleistä järjestystä vakavasti haittaavia aineita tai esineitä, tai rahaa tai muita maksuvälineitä, jotka potilas sairaudentilansa vuoksi todennäköisesti hävittäisi. Mikäli tällaista löydetään, omaisuus otetaan haltuun.

Päätöksen tarkastamisesta tekee yksittäistapauksessa niin harkittuaan osaston lääkäri hoidossa olevan potilaan osalta ja tutkiva lääkäri mielentilatutkimuksessa olevan potilaan osalta. Päätös kirjataan ja perustellaan sairauskertomukseen. Postia tai lähetyksiä tarkastettaessa tulee olla läsnä kaksi Niuvanniemen sairaalan henkilökuntaan kuuluvaa henkilöä ja mahdollisuuksien mukaan potilas, jolle lähetys on osoitettu. Mikäli lähetys päätetään tarkastaa siksi, että on perusteltua syytä epäillä sen sisältävän huumausaineita, voidaan pyytää poliisilta virka-apua huumekoiran käyttämiseen kunkin yksittäisen lähetyksen tarkastamisessa. Tarkastaminen tehdään kirjettä tai muuta luottamuksellista viestiä lukematta.

Potilaan omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen merkitään rajoiterekisteriin koodilla 700.

Löydetyt huumausaineet, ampuma-aseet ja teräaseet luovutetaan poliisille.

Mikäli on pienintäkin epäilystä, että sairaalaan tullut lähetys sisältäisi räjähteitä tms., on asiasta ilmoitettava välittömästi vastuunalaiselle lääkärille, joka ratkaisee kiireellisen yhteydenoton poliisiin.

MTL 22i § Henkilöntarkastus ja -katsastus

"Jos on perusteltua syytä epäillä, että potilaalla on vaatteissaan tai muutoin yllään 22g §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, hänelle saadaan asian selvittämiseksi toimittaa henkilöntarkastus. Jos on todennäköisiä syitä epäillä, että potilas on päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen tai että hänellä on niitä tai 22§:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä kehossaan, hänelle saadaan toimittaa henkilönkatsastus, joka käsittää potilaan ruumiin tarkastamisen, puhalluskokeen, veri-, virtsa- tai sylkinäytteen ottamisen. Näytteen antamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa potilaalle.

Henkilöntarkastuksen tai -katsastuksen toimittamisesta päättää potilaan hoidosta vastaava lääkäri, ja se on tehtävä toimintayksikön henkilökuntaan kuuluvan kahden terveydenhuollon ammattihenkilöstä annetussa laissa (559/1994) tarkoitetun ammattihenkilön läsnä ollessa. Henkilönkatsastuksen saa suorittaa vain terveydenhuollon ammattihenkilö. Lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan tutkimuksen saa suorittaa vain lääkäri. Tarkastuksista on tehtävä merkinnät potilasasiakirjoihin."

Henkilöntarkastus ja -katsastus ovat aina pakkotoimenpiteitä. Henkilöntarkastus merkitään rajoiterekisteriin koodilla 810 ja -katsastus 820.

Jos on perusteltua syytä epäillä, että potilaalla on vaatteissaan tai muutoin yllään päihteitä tai huumausaineiden käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä taikka potilaan tai muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta vaarantavia aineita tai esineitä, hoitoa tai toimintayksikön yleistä järjestystä vakavasti haittaavia aineita tai esineitä tai rahaa tai maksuvälineitä, jotka potilas sairaudentilansa vuoksi todennäköisesti hävittäisi, saadaan hänelle asian selvittämiseksi toimittaa henkilöntarkastus. Jos on todennäköisiä

syitä epäillä, että potilas on päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen tai että hänellä on niitä tai muita edellä mainittuja aineita tai esineitä kehossaan, hänelle saadaan toimittaa **henkilönkatsastus**, joka käsittää potilaan ruumiin tarkastamisen, puhalluskokeen, veri-, virtsa- tai sylkinäytteen ottamisen. Epäilyn on perustuttava konkreettiseen tosiseikkaan, joka kirjataan päätöksen perusteluksi.

- Toimenpiteitä tehdään vain lääkärin määräyksestä.
- Tutkimus tapahtuu lääkärin tutkimuhuoneessa hoitajien valvonnassa, ei osastolla.
- Henkilöntarkastusta suoritettaessa paikalla on oltava vähintään kaksi hoitajaa.
- Henkilönkatsastusta suoritettaessa paikalla on oltava lääkäri ja vähintään kaksi hoitajaa.
- Mikäli henkilönkatsastuksesta suoritetaan vain puhalluskoe alkoholimittarilla, ei lääkärin läsnäolo ole välttämätöntä.
- Hoitajista ainakin yhden on oltava samaa sukupuolta kuin potilas.

MTL 22 j § Yhteydenpidon rajoittaminen

”Potilaalla on oikeus pitää yhteyttä sairaalan ulkopuolelle käyttämällä puhelinta, lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai muita luottamuksellisia viestejä ja muita lähetyksiä sekä vastaanottamalla vieraita.

Potilaan yhteydenpitoa sairaalan ulkopuolelle saadaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta on vakavaa haittaa potilaan hoidolle, kuntoutukselle tai turvallisuudelle tai jos rajoittaminen on välttämätöntä muun henkilön yksityiselämän suojaamiseksi.

Edellä 2 momentissa tarkoitettua syytä potilaan lähettämä tai hänelle osoitettu yksittäinen kirje tai muu siihen rinnastettava viesti saadaan lukea ja pidättää. Potilaan hallussa olevat yhteydenpitoon käytettävät välineet ja laitteet saadaan rajoituksen ajaksi ottaa toimintayksikön haltuun tai niiden käyttöä saadaan rajoittaa. Pidätetyt kirjeet on säilytettävä erillään potilasasiakirjoista siten, että ne ovat vain pidättämisspätöksen tekemiseen osallistuvien luettavissa.

Potilaan ja sairaalan toimintaa valvovien viranomaisten, lainkäyttöviranomaisten ja ihmisoikeuksien kansainvälisten valvontaelimien välistä kirjeenvaihtoa tai muuta yhteydenpitoa ei saa rajoittaa. Potilaan yhteydenpitoa oikeusavustajaansa tai sairaalan potilasasiamieheen ei saa rajoittaa.

Sairaalan psykiatrisesta hoidosta vastaavan ylilääkärin tai muun vastaavan lääkärin on tehtävä 2 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamisesta kirjallinen päätös. Ennen päätöksen tekemistä on potilaalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Myös muulle sairaalan tiedossa olevalle asianosaiselle on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Päätöksessä on mainittava rajoituksen syy, henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu, millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee ja missä laajuudessa se toteutetaan. Rajoitusta koskevan päätöksen tulee olla määräaikainen ja se saa olla voimassa enintään 30 päivää kerrallaan.”

Vaikka potilaalla on oikeus pitää yhteyttä sairaalan ulkopuolelle, sairaalalla on puhelinten käyttöä ja vierailuja koskevat säännöt, joilla on tavoitteena turvata potilaiden asianmukaisen tutkimuksen ja hoidon edellytykset sekä

sairaalan yleinen järjestys. Jos potilas ei hyväksy sairaalan yleisten sääntöjen mukaista yhteydenpitonsa rajoittamista, hänellä on oikeus saada siitä kirjallinen päätös valitusosoituksineen.

Yhteydenpidon rajoittamisesta tekee päätöksen ylilääkäri STM:n kaavan mukaisesti. Kaavakkeeseen merkitään potilaan juridinen asema, päädiagnoosi sekä laillisen edustajan tiedot, päätös perustellaan laissa tarkoitettulla tavalla ja päätöksessä yksilöidään rajoituksen luonne (puhelut, tekstiviestit, kirjeet, muut lähetykset, vierailut). Päätöksessä määritellään myös henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu huomaten, että se voi kohdistua ainoastaan fyysisiin henkilöihin, ei organisaatioihin eikä sairaalassa oleviin virkamiehiin. Päätöksessä todetaan myös rajoituksen laajuus (yksittäinen kirje, yhteydenpidon laadun mukainen rajoitus, yhteydenpidon estäminen kokonaan). Päätös on määräaikainen, enintään 30 vrk. Ylilääkäri antaa ohjeet potilaan kuulemisesta tai suorittaa sen itse, myös lailliselle edustajalle on varattava mahdollisuus lausua asiassa, samoin muulle sairaalan tiedossa olevalle asianosaiselle. Päätös annetaan potilaalle tiedoksi ja jos hän kieltäytyy sen allekirjoittamasta, tiedoksi antaminen todetaan kahden henkilökuntaan kuuluvan todistajan allekirjoituksin. Päätös toimitetaan tiedoksi myös muille asianosaisille toimittamatta heille kuitenkaan luottamuksellisia potilastietoja. Päätös annetaan potilaalle tiedoksi valitusosoituksin, valitusviranomaisen on Itä-Suomen hallinto-oikeus ja valitus voidaan sairaalassa toimittaa ao. osaston osastonhoitajalle. Valituksen vastaanottaja merkitsee kaavakkeeseen nimensä, virka-asemansa sekä valituksen jättöajan päivämäärin ja kelloajoin. Yhteydenpidon rajoittaminen merkitään rajoiterekisteriin koodilla 900.

Potilaalle tuleva posti ja muut lähetykset

Potilaalla on oikeus pitää yhteyttä sairaalan ulkopuolelle lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai muita luottamuksellisia viestejä ja muita lähetyksiä.

Potilaan ja sairaalan toimintaa valvovien viranomaisten, lainkäyttöviranomaisten ja ihmisoikeuksien kansainvälisten valvontaelimien välistä kirjeenvaihtoa tai muuta yhteydenpitoa ei saa rajoittaa. Potilaan yhteydenpitoa oikeusavustajaansa tai sairaalan potilasasiamieheen ei saa rajoittaa.

Potilaan ja viranomaisten välinen kirjeenvaihto

Potilaan ja sairaalan toimintaa valvovien viranomaisten (Tasavallan presidentti, eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamies, oikeuskansleri, Terveys- ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, aluehallintovirastot, valtakunnallinen eettinen neuvottelukunta, alueelliset eettiset toimikunnat), lainkäyttöviranomaisten (Korkein oikeus, hovioikeudet, kärjäoikeudet, Korkein hallinto-oikeus, hallinto-oikeudet) ja ihmisoikeuksien kansainvälisten valvontaelimien (Euroopan ihmisoikeustuomioistuin) välistä kirjeenvaihtoa ei saa rajoittaa. **Potilaan yhteydenpitoa oikeusavustajaansa tai sairaalan potilasasiamieheen ei saa rajoittaa. Kaikkien tässä kappaleessa mainittujen tahojen lähetykset potilaalle on viipymättä toimitettava tarkastamattomana perille.**

Potilas avaa edellä mainittujen kirjeet ilman henkilökunnan valvontaa.

Hoidosta ja tutkimuksesta vastaava lääkäri antaa tarvittaessa yksilöityjä

tapauskohtaisia ohjeita (esim. menettely potilaan ollessa jatkuvasti välittömässä valvonnassa).

Halutessaan potilas pitää kirjeen itsellään. Potilaan niin halutessa kirjettä säilytetään lukollisessa kaapissa erillään potilasasiakirjoista. Potilaan niin halutessa kirje luovutetaan hänelle myöhemmin ja aina viimeistään potilaan lähtiessä sairaalasta. Potilas pyytää kirjeen e.m. säilyttämistä kirjallisesti todistajien läsnä ollessa. Kirjettä luovutettaessa potilaalta otetaan kuittaus todistajien läsnä ollessa.

Jos on olemassa todennäköisiä syitä epäillä, että lähetykseen lähettäjäksi merkitty taho on joku muu kuin edellä tarkoitettu viranomainen tai oikeusavustaja, sairaalan tulee varmistua oikeasta lähettäjästä esim. tarkistamalla lähettäjän tiedot sairaalan hallussa olevista oikeusasiakirjoista tai tiedustella asiaa puhelimitse lähettäjän ilmoittamien tietojen perusteella.

Potilaan lähettämän kirjeen tai potilaalle osoitetun kirjeen tai siihen rinnastettavan viestin lukeminen ja pidättäminen

Ylilääkäri voi tehdä päätöksen potilaan lähettämän tai potilaalle osoitetun kirjeen tai siihen rinnastettavan viestin lukemisesta ja pidättämisestä. Kysymyksessä on MTL:n 22 j §:n mukainen yhteydenpidon rajoittaminen, johon voidaan ryhtyä, jos yhteydenpidosta on vakavaa haittaa potilaan hoidolle, kuntoutukselle tai turvallisuudelle tai jos rajoittaminen on välttämätöntä muun henkilön yksityiselämän suojaamiseksi.

Ylilääkäri tekee yhteydenpidon rajoittamisesta kirjallisen päätöksen. Ennen päätöksen tekemistä on potilaalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Myös muulle sairaalan tiedossa olevalle asianosaiselle on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Päätöksessä on mainittava rajoituksen syy, henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu, millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee ja missä laajuudessa sitä toteutetaan.

Pidätetyt kirjeet on säilytettävä lukitussa kaapissa erillään potilasasiakirjoista siten, että ne ovat vain pidättämispäätöksen tekemiseen osallistuvien luettavissa.

Puhelimen käyttö

Potilaan yhteydenpitoa oikeusavustajaansa, sairaalan potilasasiainmieheen, sairaalan toimintaa valvoviin viranomaisiin, lainkäyttöviranomaisiin ja ihmisoikeuksien kansainvälisiin valvontaelimiin ei saa rajoittaa. Potilaan ja näiden tahojen väliset puhelut potilas puhuu muiden läsnä olematta.

Potilaalla on oikeus pitää yhteyttä sairaalan ulkopuolelle puhelimella. Potilaan yhteydenpitoa sairaalan ulkopuolelle saadaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta on vakavaa haittaa potilaan hoidolle, kuntoutukselle, turvallisuudelle tai jos rajoittaminen on välttämätöntä muun henkilön yksityiselämän suojaamiseksi. Potilaan hoidosta vastaava ylilääkäri tekee kirjallisen päätöksen yhteydenpidon rajoituksesta. Puheluja ei saa kuunnella. Päätös on voimassa enintään 30 päivää kerrallaan.

Kamerapuhelinta saa käyttää vain sellaisissa tiloissa, joista ei voi kuvata toisia potilaita. Pääsääntöisesti potilas käyttää omaa puhelintaan. Mikäli potilas ei kykene asianmukaisesti huolehtimaan puhelimestaan, se säilytetään osaston kansliassa lukitussa kaapissa. Mikäli potilas ei tähän järjestelyyn suostu tai ei kykene siihen psyykkisen tilansa takia ottamaan kantaa,

päättää ylilääkäri asiasta tarvittaessa mtl 22 j §:n mukaisesti. Matkapuhelin luovutetaan ja vastaanotetaan kuittausta vastaan. Potilasta saadaan ohjata puhelimen asianmukaiseen käyttöön hoidollisista syistä (esim. hoitokeskustelut, tutkimukset yms. edellyttävät pidättäytymistä häiritsevistä puhelimen käytöstä). Ellei potilaalla ole omaa puhelinta tai jos se on ylilääkäriin päätöksellä otettu haltuun, potilaalla on oikeus käyttää välttämättömään ja tarpeelliseen yhteydenpitoon sairaalan puhelinta.

Vierailut

Vierailut sovitaan etukäteen potilaan hoidosta tai tutkimuksesta vastaavan lääkärin ja hoitohenkilökunnan kanssa. Pääsääntö on vierailutapahtuman suunnittelu ja sopiminen potilaan kanssa. Vierailun valvonta ja muu rajoittaminen potilaan tahdonvastaisesti on yhteydenpidon rajoittamista, josta voidaan tehdä päätös enintään 30 vuorokauden ajaksi kerrallaan. Lääkäri päättää valvonnan tarpeesta, vierailuajan pituudesta, vierailijoiden määräs-
tä ja tarpeen mukaan muista vierailuun liittyvistä mahdollisista rajoittamisista. Vierailujen rajoittamispäätöksen (yhteydenpidon rajoittaminen) tekee tarvittaessa ylilääkäri.

Eila Tiihonen
johtava lääkäri